

A88/20 CO:2085729

12 augustus 1988.

HONGAARSE VAKBOND SLUIT TIJDPERK GASPAR AF: BLOKKADE VOOR HERVORMINGEN
TERZIJDE GESCHOVEN

De overwinning van de hervomingsgezinde krachten tijdens de in mei jl. gehouden bijzondere partijconferentie van de Hongaarse communistische partij (HSWP), heeft onvermijdelijk ook geleid tot mutaties binnen de Hongaarse Nationale Vakbondsraad (SZOT). Vakbondsvoorzitter Sandor GASPAR werd namelijk bij die gelegenheid meegesleept in de politieke val van partijleider Janos KADAR en verloor zijn zetel in het politburo. Onmiddellijk drong zich toen de vraag op hoe lang GASPAR nog aan het hoofd zou staan van de SZOT, de federatie van vakbonden, die hij ruim twee decennia heeft gedomineerd.*

Een antwoord liet niet lang op zich wachten, want reeds tijdens de eerstvolgende bijeenkomst van de centrale vakbondsraad, het hoogste orgaan binnen de SZOT, werd GASPAR op eigen verzoek ontslagen uit zijn functie van voorzitter. Zijn rechterhand, secretaris-generaal Tibor BARANYAI, onderging hetzelfde lot. Met GASPAR verdwijnt een traditionele tegenstander van het Hongaarse experiment, de term waarmee sedert 1968 de economische liberalisering wordt aangeduid.

Onder leiding van de hervormingsgezinde nieuwe secretaris-generaal dr. Sandor NAGY (een nieuwe voorzitter werd niet gekozen) wil de SZOT in de komende jaren trachten het weggeebde vertrouwen onder de arbeiders te herwinnen en de oprichting van zelfstandige vakbonden te verhinderen, door zich meer op te werpen als verdediger van werknemersbelangen en minder als verlengstuk van de communistische partij. Om dit te bereiken zullen diepgaande politieke hervormingen evenwel onvermijdelijk zijn, waarbij ook een einde gemaakt zal moeten worden aan de verstrengeling van partij- en vakbondsfuncties.

*Zie over deze episode: FOCUS A87/08 CO: 2046733 DE
VAKBONDSSITUATIE IN HONGARIJE.

HONGAARSE VAKBOND SLUIT TIJDPERK GASPAR AF: BLOKKADE VOOR HERVORMINGEN
TERZIJDE GESCHOVEN

Nadat de eens zo machtige vakbondsvoorzitter Sandor GASPAR tijdens de in mei gehouden bijzondere partijconferentie van de HSWP door het verlies van zijn zetels in het Centraal Comité en het Politburo politiek vleugellam was geworden, was ook zijn positie binnen de Hongaarse Nationale Vakbondsraad (SZOT) onhoudbaar geworden. De centrale vakbondsraad, het hoogste orgaan binnen de SZOT, onthief hem dan ook op 21 juni uit zijn functie van voorzitter, "op eigen verzoek, met erkenning van zijn verdienstelijkheden en waardering voor zijn werk", zoals het officieel heette.* De tweede man binnen de SZOT, secretaris-generaal en presidium-lid Tibor BARANYAI, viel eenzelfde afscheid ten deel.

Daarmee kwam voor de nationale vakbond van Hongarije een eind aan een tijdperk, waarin zij gedomineerd werd door een man die er op effectieve wijze in slaagde de aangesloten vakbonden en hun leden in dienst te stellen van de door de communistische partij uitgestippelde politieke en economische koers. Naar de letter genomen, gaf hij daarmee optimaal uitvoering aan de in de wet vastgelegde taakstelling van de vakbonden: (...) Zij dragen de politiek van de partij uit en dragen zorg voor de uitwerking en de toepassing ervan". GASPAR stond altijd uiterst kritisch tegenover economische hervormingen, al noemde hij deze de laatste jaren onder druk van de veranderende omstandigheden onvermijdelijk en noodzakelijk. Een voorstander van politieke veranderingen heeft hij zich evenwel nooit getoond.

Een nieuwe vakbondsleiding

Nu de hervormingsgezinde factie binnen de Hongaarse communistische partij o.l.v. de nieuwe partijleider Karoly GROSZ het pleit in haar voordeel beslecht lijkt te hebben, zal ook de SZOT niet aan ingrijpende hervormingen kunnen ontkomen. De eerste stap, het vervangen van elementen die het hervormingsproces kunnen belemmeren, is met het terugtreden van GASPAR en BARANYAI reeds gezet. De nieuwgekozen vakbondsleiding staat nu voor de zware taak het vertrouwen van de 4,5 miljoen leden te herwinnen en verregaande hervormingen (zoals een nieuwe vakbondswet) door te voeren. De eerst verantwoordelijke hiervoor is dr. Sandor NAGY, die met 182 stemmen voor en een tegen uit vijf kandidaten werd gekozen tot secretaris-generaal van de SZOT. De functie van voorzitter, die door GASPAR werd bekleed, is door de centrale vakbondsraad niet opgevuld. Het ziet er naar uit dat hiermee de situatie van voor 1983 - toen speciaal voor GASPAR deze voorzittersstoel werd geschapen - is hersteld en er geen voorzitter meer benoemd zal worden.

De 42-jarige nieuwe vakbondsleider NAGY is afkomstig uit de geledingen van de Communistische Jongeren Liga (KISZ), waar hij van 1974 tot 1982 CC-secretaris was. Na twee jaar zitting te hebben gehad in het secretariaat van het Staats Jeugd Comité, belandde hij in 1984 in de vakbondswereld als secretaris van de SZOT. In die hoedanigheid trad hij voor het eerst in het voetlicht in 1986 toen hij als eerste vakbondsmans in Hongarije moest toegeven dat mogelijk 100.000 tot 150.000 banen geschrapt zouden moeten worden als gevolg van de herstructurering van de Hongaarse economie. Zijn opvatting over de taak van de vakbeweging - voorkomen dat het land te maken krijgt met het verschijnsel van

*GASPAR behoudt voorts nog zijn functie van voorzitter van de World Federation of Trade Unions, een internationale communistische mantelorganisatie.

de langdurige werkloosheid - botste toen reeds met de ideeën van GASPAR, die van mening was dat het socialisme volledige werkgelegenheid had bereikt en dat het handhaven van deze situatie de voornaamste taak voor de vakbeweging was.

Nieuwe vakbondswet

In zijn eerste toespraak als secretaris-generaal riep NAGY op te werken aan versterking van de vakbond. Hij stelde dat de aangesloten bonden een belangrijke rol in het politieke vernieuwingsproces in Hongarije zouden kunnen spelen als zij erin zouden slagen daadwerkelijke steun van hun leden te verwerven door op een goede wijze op te komen voor hun belangen. In dit verband erkende hij de noodzaak van een nieuwe wet op de vakbonden. Over de inhoud van deze nieuwe wet bestaan echter ook binnen de vakbeweging nog grote meningsverschillen. Een van de belangrijkste geschilpunten betreft het recht om te staken. Huldigde GASPAR nog het standpunt dat stakingen overbodig zijn in een socialistisch land, zijn opvolger NAGY acht werkonderbrekingen in het uiterste geval acceptabel, dat wil zeggen als elke vorm van overleg vruchteloos is gebleven. Vandaar dat hij in een rede van 8 juli jl. er voor pleitte het recht om te staken, naast andere garanties, op te nemen in de beoogde nieuwe wet, met het voorbehoud dat de vakbeweging stakingen niet beschouwt als een gangbaar middel om arbeidsconflicten te beslechten.

Banden met de partij

Het was typerend voor GASPAR dat hij in zijn afscheidsrede voor de centrale vakbondsraad de leden bezwoer de banden tussen vakbeweging en communistische partij niet te laten verslappen. Als Politburolid vormde hij sedert 1962 immers de personificatie van deze banden. Met zijn aftreden verloor de SZOT zijn stem in dit allesbeslissende partijorgaan, wat evenwel niet wil zeggen dat er geen sprake meer zou zijn van combinatie van partij- en vakbondsfuncties op een ander niveau. Zo werd Sandor NAGY kort voor zijn aantreden als secretaris-generaal van de SZOT gekozen tot lid van het Centraal Comité van de HSWP. Gevraagd naar de aanvaardbaarheid van deze verstrengeling van functies zette NAGY tegenover een verslaggever van de Hongaarse televisie onslachtig uiteen dat dit in een eenpartij-systeem niet nadelig hoeft te zijn, als het proces van besluitvorming op de juiste wijze verloopt.

Geheel in de lijn van het nieuwe beleid van partijleider en premier GROSZ, die ernaar streeft de regering grotere zeggenschap te geven bij de formulering van het economische beleid, heeft na het verdwijnen van de vakbondsvertegenwoordiger uit het Politburo, de secretaris-generaal van de SZOT het recht gekregen permanent aanwezig te zijn bij vergaderingen van het kabinet.

Onafhankelijke vakbonden

In het eerder genoemde vraaggesprek voor de Hongaarse televisie werd NAGY ook gevraagd naar zijn mening over de onlangs opgerichte onafhankelijke vakbond voor wetenschappelijke arbeiders, de Democratische Unie van Wetenschappelijke Arbeiders (TDDSZ).* De nieuwe vakbondsleider verklaarde dit in de eerste plaats te interpreteren als kritiek op het werk van de SZOT. Hij ziet het daarom als een belangrijke taak voor de vakbeweging het verloren vertrouwen onder de arbeiders te herwinnen, zodat niemand zich genoodzaakt zal zien dergelijke organisaties op te richten. In dit verband was er volgens NAGY veel te wijten aan de tekort schietende - nog uit 1948 stammende - regelgeving op vakbondsterrein, waardoor de vakbonden in onvoldoende mate kunnen opkomen voor

*Zie hierover Radio Free Europe Research 19 mei 1988: First Independent Hungarian Labor Union Established.

de belangen van hun leden. De noodzaak van een nieuwe wet op de vakbonden is dan ook dermate groot, dat reeds in de naderende herfst een SZOT-conferentie gewijd zal worden aan dit thema.

Kansen voor een vernieuwde vakbeweging

De goede bedoelingen van NAGY en andere vakbondsleiders ten spijt, lijkt het twijfelachtig of de Hongaarse vakbeweging zich op korte termijn zal kunnen ontworstelen aan de innige omhelzing van de communistische partij. De pleidooien voor een betere belangenbehartiging voor de arbeiders en voor meer democratie zullen weinig effect sorteren als deze niet gevolgd worden door ingrijpende politieke hervormingen, die de vakbeweging een eigen plaats en stem geven in het politieke bestel.